

Dr Sulejman Mašović

DEKLARACIJA O PRAVIMA MENTALNO RETARDIRANIH USVOJENJA U UN

Na svom nedavnom 26. zasjedanju, na dan 20. prosinca 1971. godine, Generalna skupština Ujedinjenih nacija usvojila je Deklaraciju o pravima mentalno retardiranih. Taj će datum ostati trajno u povijesti razvoja rehabilitacije među najvažnijima, jer je to prva deklaracija u ovom najvišem međunarodnom tijelu, koja se odnosi na invalidne osobe. Ona je nastavak napora UN, da na bazi Deklaracije o pravima čovjeka (1948) i Deklaracije o pravima djeteta (1958), otpočne njihovom praktičnom primjenom u korist najveće grupe hendikepiranih osoba.

Kako je poznato, interes UN za rehabilitaciju počeo je Rezolucijom 309 E, koju je Ekonomsko-socijalni savjet UN usvojio 13. srpnja 1950. godine i svojim programom od svibnja 1952. godine pozvao generalnog sekretara da u suradnji sa specijaliziranim agencijama UN i nevladinim međunarodnim organizacijama poduzme moguće i odgovarajuće mjere za unapređenje rehabilitacije i zaštite fizički i mentalno hendikepiranih osoba u svijetu. Na sastanku desetak međunarodnih invalidskih organizacija (koji je broj kasnije narastao) u 1953. godini, formiran je Savjet organizacija zainteresiranih za probleme invalida pri UN (CWOIH), koji se najmanje jednom godišnje sastaje i igra sve značajniju ulogu na ovom području.

Preporuke ECOSOC-a i njegovih izvršnih tijela vladama zemalja-članica UN da stalno proširuju brigu za invalide, putem zakonodavstva i drugim mjerama, urodile su plodom i podstakle razvoj rehabilitacije kao čitavog pokreta u svijetu. Direktna pomoć UN i specijaliziranih agencija, najviše zemljama u razvoju, očitovala se kroz više vidova: tehnička pomoć (upućivanje eksperata, stipendije za obrazovanje stručnjaka u industrijski razvijenim zemljama, sudjelovanje u pripremi međunarodnih tečajeva i seminara za usavršavanje kadrova, upućivanje opreme, literature itd.) i tiskanjem niza publikacija, u kojima eksperti obrađuju pojedina pitanja (gluhoća, mentalna retardacija, medicinska rehabilitacija i sl.).

Ekonomsko-socijalni savjet UN na svojoj 39. sjednici u 1965. godini usvojio je novu 1086 K rezoluciju o unapređenju rehabilitacije, kojom je dat nov snažan poziv svim zemljama. Njegova Socijalna komisija, koja se od 1967. godine pretvara u Komisiju za socijalni razvoj, stavlja ovu problematiku u svoj redovni program rada. Na svojoj 20. sjednici ova Komisija usvaja petogodišnji plan razvoja 1969—1973. godine, u koji su uključeni novi vidovi pomoći zemljama u razvoju (znanstveno-istraživački projekti, osnivanje pilot-

-rehabilitacionih centara za neke regije Azije, Afrike i Južne Amerike, treniranje novih vrsta stručnih kadrova itd.). Istovremeno je Generalna skupština UN na 24 sjednici, prosinca 1969. godine, prihvatila Deklaraciju o socijalnom progresu i razvoju, u kojoj su za našu problematiku posebno značajna ova dva člana:

Article 11(c): »Zaštita prava i osiguravanje socijalne brige za djecu, stare i hendikepirane; poduzimanje mjera za zaštitu fizički i mentalno hendikepiranih osoba.

Article 19(d): Poduzimanje adekvatnih mjera za rehabilitaciju mentalno i fizički hendikepiranih osoba, naročito djece i omladine, u cilju osposobljavanja do maksimalno mogućeg stupnja za korisne članove društva; te mjere treba da obuhvate: terapiju i ostali tretman, tehnička pomagala, edukaciju, profesionalnu i socijalnu orijentaciju, stručno osposobljavanje, zapošljavanje i ostalu nužnu podršku ovim osobama; kao i stvaranje socijalnih uvjeta u društvu kojima one neće biti diskriminirane zbog svog oštećenja«.

U ovom smislu je Međunarodna liga društava za pomoć mentalno retardiranim (sjedište u Bruxellesu) na svom IV kongresu u 1968. godini usvojila Deklaraciju o općim i posebnim pravima mentalno retardiranih osoba. Vlada Francuske je taj tekst predložila UN, gdje je nakon dulje procedure proljeća 1971. došao pred spomenutu Komisiju za socijalni razvoj, koja ga je sa manjim izmjenama preporučila ECOSOC-u, a ovaj na Generalnu skupštinu UN. Delegacija naše zemlje, na čelu sa drugaricom Vidom Šentjunc, veoma se založila za ovu akciju. Prije toga je Savjet organizacija za pomoć mentalno retardiranim osobama organizirao o tom pitanju savjetovanje u Zagrebu, siječnja 1971. godine, na kome su naši stručnjaci podržali tekst rezolucije. Manji dio delegata ustegao se od glasanja, sa mišljenjem da u svim zemljama nisu još stvoreni uvjeti za priznavanje traženih prava mentalno retardiranima, ali je ogromna većina u UN bila uvjerena da je ljudsko društvo stiglo do stupnja da odbaci vjekovne zablude o ovoj grupi građana i pomogne im integraciju u život i rad.

Ovdje donosimo puni tekst Deklaracije, kako ju je prihvatila Generalna skupština UN, s ciljem da upoznamo čitaoce o ovom značajnom međunarodnom dokumentu, koji će svim zemljama biti dalji podstrek za unapređivanje legislacije i drugih mjera u korist mentalno retardiranih osoba. Peti međunarodni kongres spomenute Lige, u Montrealu, Kanada, 1—6. listopada ove godine, bit će posvećen proučavanju i davanju smjernica kako da se ova Deklaracija praktički što više koristi i maksimalno primjeni. Evo teksta Deklaracije o pravima mentalno retardiranih (kako je posljednji naziv dokumenta):

IZVJEŠTAJ EKONOMSKO-SOCIJALNOG SAVJETA

NACRT DEKLARACIJE O PRAVIMA MENTALNO RETARDIRANIH

Obavještenje generalnog sekretara

1. Ekonomsko-socijalni savjet je na svom 50-om zasjedanju razmotrio zahtjev Komisije za socijalni razvoj dat u njenoj rezoluciji 8 (XXII) za usvajanje jedne deklaracije o pravima mentalno retardiranih.

2. U svojoj rezoluciji 1585 (L), Savjet je dostavio tekst nacrtu deklaracije Generalnoj skupštini. Rezolucija 1585 (1) Savjeta glasi kao što slijedi;

Ekonomsko-socijalni savjet,

Imajući u vidu rezoluciju 8 (XXII) Savjeta za socijalni razvoj, kojom je ova zahtijevala da Ekonomsko-socijalni savjet, u svom izvještaju, preporuči generalnoj skupštini usvajanje deklaracije o pravima mentalno retardiranih,

Odlučuje da dostavi generalnoj skupštini, u cilju da ga ona usvoji na 26-om zasjedanju, tekst nacрта sljedeće deklaracije;

NACRT DEKLARACIJE O PRAVIMA MENTALNO RETARDIRANIH

Generalna skupština,

Svjetsna napora koje su države članice Organizacije ujedinjenih nacija učinile, na osnovu povelje, kako zajednički tako i pojedinačno, u saradnji sa organizacijom, na potpomaganju podizanja životnog standarda, pune zaposlenosti i razvoja;

ponovo potvrđujući svoju vjeru u prava čovjeka i osnovne slobode i u principe mira, dostojanstva i vrijednosti ljudskih bića i socijalne pravde proklamirane u povelji;

podsjecajući na principe univerzalne deklaracije ljudskih prava, međunarodne sporazume o pravima čovjeka i Deklaracije o pravima djece, i norme socijalnog napretka koje su već sadržane u osnovnim aktima konvencijama, preporukama i rezolucijama Međunarodne organizacije rada, UNESKO-a, SZO, UNICEF-a i drugih zainteresiranih organizacija;

ističući da je Deklaracija o socijalnom napretku i razvoju proklamirala potrebu da se zaštite prava i da se osigura dobrobit i prilagođavanje fizički i mentalno hendikepiranih;

imajući na umu potrebu da se pomogne mentalno retardiranim da razvijaju svoje sposobnosti u najraznovrsnijim domenama aktivnosti kao i da se potpomogne, u najvećoj mogućoj mjeri, njihovo uključivanje u normalan društveni život;

svjesna da neke zemlje mogu, na sadašnjem stupnju svog razvoja, da posvete ovoj akciji samo ograničene napore —

proklamira ovu Deklaraciju o pravima mentalno retardiranih i zahtijeva da se poduzmu akcije na nacionalnom i međunarodnom planu da ova deklaracija predstavlja osnovnu i opću polaznu točku za zaštitu ovih prava:

1. Mentalno retardirana osoba treba, u najvećoj mogućoj mjeri, uživati osnovna prava čovjeka isto kao i ostala ljudska bića.

2. Mentalno retardirana osoba ima pravo na liječničku njegu i fizičko liječenje koje odgovara njezinom stanju, kao i na obrazovanje, obuku, osposobljavanje, prekvalifikaciju i savjete koji će joj pomoći da maksimalno razvije svoje sposobnosti i svoje naklonosti.

3. Mentalno retardirana osoba ima pravo na ekonomsku sigurnost i na pristojan životni standard. Ona ima pravo, koliko je to u njezinoj moći, da se bavi produktivnim radom ili da se bavi bilo kojim drugim korisnim zanimanjem.

4. Ukoliko je moguće, mentalno retardirana osoba treba da živi u krugu svoje porodice ili u domu koji je zamjenjuje i da učestvuje u različitim oblicima društvenog života. Dom u kome ona živi treba pomagati. Ukoliko je potreban njezin smještaj u neku specijaliziranu ustanovu, sredina i uvjeti života treba da budu što je moguće bliži uvjetima normalnog života.

5. Mentalno retardirana osoba treba da ima mogućnost koristiti usluge kvalificiranog staratelja ako je to neophodno za zaštitu njezine ličnosti i dobara.

6. Mentalno retardirana osoba treba da bude zaštićena od svake eksploatacije, zloupotrebe ili ponižavajućeg tretmana. Ako je predmet sudskog gonjenja, ona treba da koristi redovnu proceduru koja u potpunosti ima u vidu stupanj njezine odgovornosti s obzirom na njezine mentalne sposobnosti.

7. Ako, zbog ozbiljnosti svoga hendikepa, neke mentalno zaostale osobe nisu u stanju da efikasno koriste sva svoja prava ili ako se pokaže da je potrebno ograničenje tih prava ili čak i njihovo ukidanje, procedura koja se koristi u cilju tog ograničenja ili tog ukidanja treba zakonskim putem da zaštiti mentalno zaostalu osobu od svakog oblika zloupotrebe. Ta procedura treba da se bazira na ocjeni, koju daju kvalificirani stručnjaci o njezinim intelektualnim i radnim sposobnostima. To ograničenje ili ukidanje prava treba s vremena na vrijeme revidirati i treba sačuvati pravo žalbe višim ustanovama.

3. Rezime debate u Ekonomsko-socijalnom savjetu o nacrtu deklaracije nalazi se u glavi XV (stavovi 263 do 566) njegova izvještaja Generalnoj skupštini.

Summary

DECLARATION ON THE RIGHTS OF THE MENTALLY RETARDED ADOPTED IN UNITED NATIONS

After some facts on the development of the interest in United Nations, its bodies and specialised agencies on the rehabilitation of the handicapped, author describes the course of the creation and adoption of the Declaration of the right of the mentally retarded persons in the United Nations General Assembly, December 20th, 1971.

Dr Sulejman Mašović